

Чала В. С.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки
та публічного управління і адміністрування
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
Чернишевського, 24а, Дніпро, Україна
докторант кафедри міжнародного менеджменту
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
проспект Перемоги, 54/1, Київ, Україна
e-mail: v4alaya@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2233-2335

КЛЮЧОВІ СВІТОВІ МОДЕЛІ КОРПОРАТИВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Chala Veronika
PhD in Economics, Assistant Professor,
Department of international Economy
and Public Management & Administration
Pridniprovska State Academy
of Civil Engineering and Architecture,
Post-doctoral student
Department of International Management
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman"
Peremohy avenue, 54/1, Kyiv, Ukraine
e-mail: v4alaya@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2233-2335

KEY GLOBAL MODELS OF CORPORATE ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY

Анотація. У статті розглянуто актуальне питання виявлення особливостей розвитку корпоративної соціальної відповідальності у глобальних координатах екологічної домінантності та факторах, що формують цю відповідальність. Вирішене наукове завдання, що досі є недостатньо дослідженим і оформленим — визначення основних ключових моделей корпоративної екологічної відповідальності у глобальному просторі інтернаціоналізації та корпоратизації. Автор пропонує три таких основні моделі: європейську, англосаксонську та азійську. Зазначено, що ці моделі принципово відрізняються між собою як за рівнем державного регулювання економічної діяльності корпоративного сектору, так і спектром застосовуваного з боку держав інструментарію стимулювання бізнес-структур до ініціації програм і проектів корпоративної екологічної відповідальності, а також ступенем відповідності інтересам і запитам іноземних власників, партнерів й інвесторів. У першу чергу в статті охарактеризовані базові засадничі принципи європейської моделі корпоративної екологічної відповідальності. Відзначено домінування заходів державного регулювання даного аспекту діяльності компаній як головної притаманної риси європейської моделі корпоративної екологічної відповідальності. Іншими притаманними їй особливостями виявилися її солідарний характер та найвищий рівень залучення держави у процеси реалізації різного роду екологічних програм і проектів за участі бізнес-сектору. Переважна орієнтація програм і проектів європейської корпоративної екологічної відповідальності на розв'язання бізнес-структурами найбільш гострих для тих чи інших територій екологічних проблем також є її

відмінною рисою. Характеризуючи англосаксонську модель корпоративної екологічної відповідальності, автор зосереджується на основних історичних витоках даної моделі. Детально розглянути особливості реалізації даної моделі корпоративної екологічної відповідальності у США та Канаді. Що ж до азійської моделі корпоративної екологічної відповідальності, в статті зазначено, що вона матеріалізує у собі, з одного боку, унікальні риси економічного і соціального прогресу держав азійського мегарегіону, а з другого — універсальний характер переходу компаній корпоративного сектору до сталого і соціально відповідального бізнесу. Автор доводить органічне доповнення (а почасти і трансформацію) азійською моделлю екологічної відповідальності компаній її класичних зразків в особі європейської та американської моделей.

Ключові слова: корпоратизація; соціальна відповідальність бізнесу; інтернаціоналізація; екологічна домінанта; суспільний добробут; екологічна відповідальність; європейська модель; англосаксонська модель; азійська модель.

Abstract. The article deals with the topical issue of identifying the specifics of the corporate social responsibility development in the global coordinates of ecological dominance, as well as on the factors shaping this responsibility. The solved scientific task, which is still insufficiently researched and formalized, is the definition of the main key models of corporate environmental responsibility in the global space of internationalization and corporatization. The author offers three such main models: European, Anglo-Saxon and Asian. It has been noted that these models fundamentally differ from each other in terms of the level of state regulation of the economic activity of the corporate sector, as well as the range of instruments used by states to stimulate business structures to initiate programs and projects of corporate environmental responsibility, as well as in terms of the degree of compliance with the interests and requests of foreign owners, partners and investors. First of all, the article describes the basic fundamental principles of the European model of corporate environmental responsibility. The dominance of measures of state regulation of this aspect of the company's activity as the main inherent feature of the European model of corporate environmental responsibility has been noted. Other features inherent to it is its solidarity character and the highest level of state involvement in the processes of implementing various environmental programs and projects with the participation of the business sector. The predominant orientation of programs and projects of European corporate environmental responsibility towards the solution by business structures of the most acute environmental problems for certain territories is also play role of distinguishing feature. Characterizing the Anglo-Saxon model of corporate environmental responsibility, the author focuses on the main historical origins of this model. The specifics of the implementation of this model of corporate environmental responsibility in the USA and Canada have been considered in detail. As for the Asian model of corporate environmental responsibility, the article states that it embodies, on the one hand, the unique features of the economic and social progress of the states of the Asian megaregion, and on the other hand, the universal nature of the transition of corporate sector companies to sustainable and socially responsible business. The author proves the organic addition (and partly the transformation) of the Asian model of environmental responsibility of companies to its classical models in the form of European and American models.

Keywords: corporatization; social responsibility of business; internationalization; ecological dominant; public welfare; environmental responsibility; European model; Anglo-Saxon model; Asian model.

JEL codes: D21. D65. H41.

Постановка проблеми. Однією з провідних тенденцій розбудови у світових координатах зеленої економіки є докорінна зміна ролі і функціональних повноважень держави і корпоративного сектору в екологізації суспільного відтворення та вирішенні найбільш гострих для глобального соціуму екологічних і кліматичних

проблем. Йдеться насамперед про поступове розмивання чітких кордонів між притаманними їм функціями та формування якісно нової моделі державно-приватного партнерства в екологічній сфері. Вона ґрунтується на делегуванні цілої низки традиційних для держави функцій захисту довкілля корпоративному сектору, який дедалі більшою мірою набуває екологічно відповідальних рис і характеристик, демонструє добровільність і зростаючу готовність нести фінансові витрати на проведення різного роду соціальних й екологічних заходів з метою раціоналізації природно-ресурсного й енергетичного споживання, збереження екологічної рівноваги та досягнення стратегічної для глобального людства цілі щодо відновлення і збереження природи для прийдешніх поколінь. Це є потужним драйвером динамічної еволюційної трансформації всієї системи глобального корпоративного управління у складно інституціоналізовану, ієрархічно субординовану й відкритую екзогенному впливу інтересів різних груп стейкхолдерів систему. Розвиток цієї системи на засадах екологічної домінантності в різних регіонах світу відбувається по-різному, відповідно до різного роду факторів як економічного, так і ресурсного характеру, традиційних цінностей та пріоритетів (т.зв. залежності від пройденого шляху, path dependance) та інших чинників екологічного, соціального, економічного впливу. Розуміння особливостей таких моделей являє собою актуальну науково-прикладну проблему, дослідження якої задає рамки для осіб, які приймають рішення, щодо формування успішних національних стратегій розвитку екологічної соціальної відповідальності.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням питання розвитку сучасної корпоративної відповідальності бізнесу займаються такі сучасні науковці, як О. Грішнова, Г. Мішук, О. Олійник [1], Й. Ситник, Г. Юрченко [2], С. Беннет [3], О. Скібіцький [4], З. Урсова [5] та інші. Особливостями інституційного забезпечення корпоративної відповідальності в різних географічних просторах присвячені аналітичні записки Єврокомісії [6], Евростату [7], праці Е. Силовой [8], В. Дньшиної [9] та інших. Теорії корпоративної соціальної відповідальності системно викладені в працях А. Колота [10], А. Щепиліної та Н. Бочарової [11], Е. Неходи [12] та інших.

Методика дослідження. У ході дослідження були застосовані такі загальнологічні та емпіричні методи як аналіз та синтез (виявлення складових частини загальної світової мапи успішних практик впровадження екологічної платформи соціальної відповідальності з метою об'єднання пов'язаних між собою елементів в єдину картину), аналогії та систематизації (для групування виявлених ознак в групи моделей екологічної соціальної відповідальності); історичний метод (для виявлення особливостей формування політики соціальної корпоративної відповідальності в США); системно-структурний і графічний методи (при аналізі витрат на захист довкілля країн — членів ЄС та виявлення структури розподілу видатків корпорацій Канади на охорону навколишнього середовища); методи узагальнення та опису (для демонстрації загальних та відмінних рис кожної з обґрунтованих моделей екологічної соціальної відповідальності).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Суттєвий науковий доробок, що стосується теорії, методології та практичної реалізації корпоративної соціальної відповідальності, який існує та активно розширюється одночасно з масивом дослідних робіт, які висвітлюють роль екологізації виробничих та соціальних відносин, формування умов та інститутів розвитку зеленої економіки

та досягнення глобальних цілей сталого розвитку. Виклики «зеленого переходу», еколого дружнього економічного зростання впливають на формування якісно нового аспекту корпоративної відповідальності — а саме її екологічного аспекту, який наразі слабо представлений у теоретичних та науково-практичних роботах. Також більш детального вивчення потребують питання систематизації емпіричного досвіду реалізації моделей екологічної корпоративної відповідальності в різних країнах світу та їхнє можливе узагальнення та групування.

Мета статті полягає в представленні результатів дослідження щодо спільних та відмінних рис політики екологічної корпоративної відповідальності в різних країнах світу та в спробі запропонувати авторське групування таких практичних моделей з описом характерних рис виявлених моделей.

Виклад основного матеріалу. Є всі підстави стверджувати, що сучасні тренди розбудови у глобальних координатах екологічної платформи корпоративної соціальної відповідальності формуються під синергетичною дією цілої низки факторів ендегенного й екзогенного характеру, а саме: «озеленення» світогосподарського розвитку, стратегічних пріоритетів конкурентного розвитку держав базування компаній і фірм, рівня досконалості корпоративних культур і бізнес-практик екологічно відповідальної поведінки тощо. Перебуваючи у складній діалектичній взаємодії, зазначені фактори детермінують інституційне оформлення й утвердження панування в останні десятиліття *трьох ключових моделей корпоративної екологічної відповідальності* — *європейської, англосаксонської та азійської*. Важливо особливо наголосити, що зазначені моделі принципово відрізняються між собою як за рівнем державного регулювання економічної діяльності корпоративного сектору та спектром застосовуваного з боку держав інструментарію податкового стимулювання бізнес-структур, так і ініціаторами реалізації програм і проєктів корпоративної екологічної відповідальності, їх економічними перевагами, а також рівнем відповідності інтересам і запитам іноземних власників, партнерів й інвесторів.

Що стосується *європейської моделі корпоративної екологічної відповідальності*, то вона дістала найбільшого поширення у державах Континентальної Європи (Німеччині, Австрії, Франції, Нідерландах, Данії, Голландії, Фінляндії та ін.). Активне впровадження її базових засадничих принципів у бізнес-діяльність бере свій початок з Лісабонського саміту 2000 р. та публікації Європейською Комісією Зеленої книги «Сприяння поширенню Європейської структури корпоративної соціальної відповідальності», де остання кваліфікується як «концепція інтеграції у бізнес-операціях компаній соціальних та екологічних проблем у їх тісній взаємодії з акціонерами і навколишнім середовищем» [6]. Головною притаманною рисою європейської моделі корпоративної екологічної відповідальності є домінування заходів державного регулювання даного аспекту діяльності компаній і фірм за одночасного обмеження останніми своєї відповідальності перед суспільством. Це дає усі підстави кваліфікувати корпоративну екологічну відповідальність бізнес-структур континентальної Європи як латентної форми їх соціальної відповідальності перед суспільством, котра відносно європейського варіанта відповідального бізнесу породила навіть такий термін, як «корпоративна здатність до соціального реагування».

Згідно з чинними державними регламентами компанії Європейського Союзу реалізують нині широкий спектр функціональних повноважень у сфері обов'язкового

медичного страхування працівників, їх пенсійного забезпечення, охорони довкілля та інших соціально значущих питань. Наприклад, у таких країнах, як Франція, Норвегія, Данія, Швеція, Голландія та Фінляндія державні інституції в обов'язковому порядку мають звітувати перед суспільством щодо своєї соціальної й екологічної діяльності. Більше того, усі зазначені напрями корпоративної екологічної відповідальності поряд з нормами, стандартами і законами відповідних країн знайшли своє нормативно-правове закріплення у Загальній декларації прав людини, Інтегрованій продуктивній політиці, Десяти принципах Глобального договору ООН, Декларації Ріо-де-Жанейро з довкілля і розвитку, Керівних принципах ОЕСР для транснаціональних корпорацій, Стандарті соціальної відповідальності ISO 26000, Керівних принципах ООН з питань бізнесу і прав людини, Конвенції ООН проти корупції, Схемі екологічного менеджменту й аудиту, підсумкових рішеннях всесвітніх самітів тощо [13].

Так, за даними американського Комітету сприяння корпоративній філантропії (англ. *The Committee Encouraging Corporate Philanthropy / CECF*), у 2021 р. світові корпорації зробили пожертвувань на загальну суму майже 20,8 млрд дол. США [14], з якої найбільший внесок було зроблено корпораціями зі штаб-квартирами, локалізованими в Азійському мегареґіоні. При цьому 39 % компаній планують протягом наступних двох років суттєво розширити корпоративні програми благодійності [14], а європейські фірми традиційно перераховують некомерційним організаціям значно більшу, порівняно з фірмами інших регіонів, частку своїх доходів. У цьому, власне, й виявляються такі притаманні європейській моделі корпоративної екологічної відповідальності особливості, як її солідарний характер та найвищий рівень залучення держави у процеси реалізації різного роду екологічних програм і проєктів за участі бізнес-сектору. Не випадково, найбільш активними її учасниками є корпорації, діяльність яких пов'язана з обслуговуванням споживачів, а саме — роздрібною торгівлею, побутовим обслуговуванням населення, харчовою і фармацевтичною промисловістю та ін.

Ще одна важлива і притаманна виключно європейським державам риса корпоративної екологічної відповідальності — це її реалізація не тільки на національному, а й інтеграційно-регіональному, наднаціональному та — що найголовніше — локальному рівнях. Йдеться насамперед про переважну орієнтацію її програм і проєктів на розв'язання європейськими бізнес-структурами найбільш гострих для тих чи інших територій екологічних проблем. Подібного роду орієнтація є цілком закономірною, з огляду на історично притаманний Західній Європі надзвичайно високий рівень локальної концентрації промислової діяльності, яка спричиняє суттєве порушення параметрів регіональної екологічної рівноваги, дестабілізацію довкілля та зведення до мінімального рівня частку незруйнованих земельних і водних ресурсів. Ця проблема набуває особливої значущості у зв'язку з масштабним розвитком в Євросоюзі аграрного сектору та відносним браком у цілій низці європейських держав запасів прісної води. Так, за загальним обсягом відновлювальних водних ресурсів Литва посідає нині 115 місце серед 173 держав світу (24,9 куб. км); Болгарія — 119 місце (21,3 куб. км), Бельгія — 123 місце (18,3 куб. км), Чехія — 130 місце (13,15 куб. км), Естонія — 131 місце (12,81 куб. км), Данія — 145 місце (6,0 куб. км), Люксембург — 150 місце (3,10 куб. км), Кіпр — 159 місце (0,78 куб. км) [15].

Як свідчать дані, подані на рис. 1, у країнах — членах Європейського Союзу тільки упродовж 2006–2021 рр. річний обсяг витрат корпоративного сектору на захист довкілля збільшився зі 100 до понад 160 млрд євро (хоча все ще не перевищує 1,9 % загальних інвестиційних капіталовкладень корпоративного сектору).

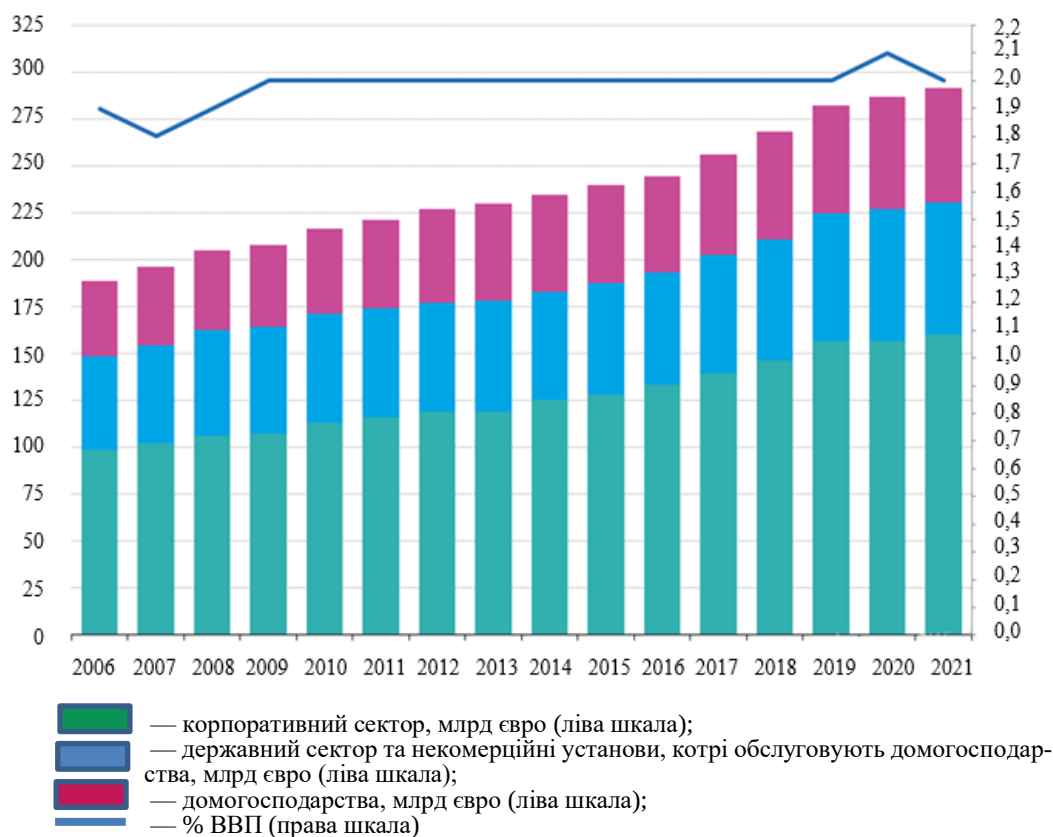

Рис. 1. Динаміка витрат на захист довкілля країн-членів Європейського Союзу за окремими інституційними секторами у 2006–2021 рр., млрд євро і % ВВП

Джерело: побудовано авторкою за даними [16].

З цієї суми у 2021 р. витрати на очищення стічних вод та утилізацію відходів становили 27 і 56 % відповідно, далі йде очищення атмосферного повітря (7 % сукупних витрат), решта 10 % спрямовується на захист ґрунтів та підземних вод, збереження біорізноманіття та акустичну екологію, захист від радіоактивного опромінення та досліджень і розробок екологічного напрямку [7]. Загальні ж екологічні витрати даного інтеграційного угруповання стабільно становили за вказаний період близько 2 % його валового внутрішнього продукту, що співвимірно по суті з розміром інноваційних витрат Євросоюзу та є свідченням надзвичайно значної уваги, що її приділяє регіональний блок питанням розбудови європейської моделі «зеленої економіки».

Достатньо сказати, що тільки у Франції загальні витрати на охорону довкілля досягли у період 2010–2019 рр. майже 124 млрд євро. З цієї суми на фінансування програм і проєктів у сфері очищення повітря було витрачено 7,2 млрд, очищення стічних вод — 48,7 млрд, управління відходами — 19,4 млрд, очищення ґрунтів — 13,8 млрд, акустичної екології — 10,6 млрд, збереження біорізноманіття — 7,8 млрд, управління радіоактивними відходами — 0,8 млрд, досліджень і розробок екологічного напрямку — 9,9 млрд, інших природоохоронних заходів — 4,9 млрд відповідно (табл. 1). Настільки масштабні за вартісними обсягами екологічні витрати французьких корпорацій є запорукою утримання Францією лідерських позицій (12 місце у світі за підсумками 2022 р.) у глобальному рейтингу за Індексом екологічної ефективності (*англ. Environmental Performance Index*) [17].

Більше того, Франція — чи не єдина держава у світі, яка у законодавчому порядку вимагає від корпорацій, включених у котирувальні біржові списки, надавати розгорнуті нефінансові звіти щодо динаміки показників їх економічної, соціальної та екологічної діяльності. Крім того, у цій країні з 2012 р. діє друга (з 2001 р.) редакція Закону Греннелль, згідно з якою французькі бізнес-структури з річним обігом від 100 млн євро та кількістю працівників не менше як 500 осіб зобов'язані регулярно публікувати корпоративну нефінансову звітність з наданням повної інформації щодо своєї соціальної й екологічної діяльності [12, с. 102] (яка до того ж має проходити незалежний аудит і перевірку).

Таблиця 1

**ВИТРАТИ НА ОХОРОНУ ДОВКІЛЛЯ У ФРАНЦІЇ
ЗА ОКРЕМИМИ СЕКТОРАМИ У 2010–2019 РР., МЛРД ЄВРО**

Рік	Очищення повітря	Очищення стічних вод	Управління відходами	Очищення ґрунтів	Акустична екологія	Збереження біорізноманіття	Управління радіоактивними відходами	ДіР екологічного напрямку	Інші природоохоронні заходи	Усього
2010	0,74	5,21	2,00	1,22	1,07	0,67	0,08	0,92	0,38	12,29
2011	0,64	5,08	2,01	1,14	1,05	0,69	0,07	1,07	0,49	12,24
2012	0,72	4,98	1,91	1,26	1,13	0,75	0,07	1,03	0,49	12,34
2013	0,75	5,02	1,95	1,24	1,09	0,84	0,06	1,06	0,52	12,53
2014	0,70	4,71	1,96	1,13	1,00	0,76	0,06	1,00	0,52	11,84
2015	0,69	4,43	1,80	1,24	0,98	0,77	0,09	1,00	0,50	11,50
2016	0,60	4,47	1,80	1,22	1,02	0,79	0,09	0,97	0,40	11,36
2017	0,70	4,83	1,81	1,48	1,07	0,80	0,09	0,97	0,44	12,19
2018	0,93	4,88	1,88	1,83	1,09	0,86	0,08	0,90	0,51	12,96
2019	1,25	5,08	2,30	2,01	1,12	0,90	0,09	0,98	0,62	14,35
Усього за 2010–2019 рр.	7,72	48,69	19,42	13,77	10,62	7,83	0,78	9,90	4,87	123,60

Джерело: розраховано і побудовано авторкою за даними [18].

Протягом останніх двадцяти років разом з чинними нормами регулювання практики корпоративної екологічної відповідальності у державах — членах Євросоюзу активно розвиваються також норми і вимоги щодо регулярного представлення європейськими бізнес-структурами нефінансових звітів. Першопрохідником тут стала Данія, котра ще у 1995 р. ухвалила Закон про зелену звітність, який на тлі запровадження штрафів за недотримання його норм зобов'язує корпорації добувної і переробної промисловості подавати публічні звіти щодо реалізовуваних екологічної і соціальної політик, їх стратегічних цілях, результатах і суспільного ефекту. Крім того, реалізовуваний з 2009 р. Закон про фінансову звітність зобов'язує зареєстровані на території Данії компанії розкривати інформацію щодо своєї соціальної й економічної діяльності у рамках річної консолідованої фінансової звітності [12, с. 100].

Характеризуючи *англосаксонську модель корпоративної екологічної відповідальності*, слід відзначити, що вона отримала найбільшого поширення у США, Канаді, Австралії, Новій Зеландії та цілій низці країн Латинської Америки. Витоки даної моделі беруть початок ще у першій чверті XX ст. насамперед під впливом стрімкої демократизації відносин капіталістичної приватної власності у Сполучених Штатах Америки, яка спричинила динамічну еволюцію індивідуальної приватної власності, її перехід у приватні форми асоційованої (за К. Марксом) власності (з акціонерною власністю як її найрозвинутішою формою), а також випереджальний розвиток монополістичного і корпоративного капіталізму. Не останню роль у даному процесі відіграла також активізація комуністичних і соціалістичних рухів в Європі в епоху першої промислової революції, які завжди розглядались у США як «червоної загрози» (*англ. Red Scare*) і спонукали державу до реалізації найрішучіших заходів у царині недопущення поширення лівих настроїв у суспільстві. Результатом цього стало зародження у США інституту корпоративної соціальної відповідальності, первинна змістовна сутність якої зводилась до необхідності соціальної підтримки і захисту працівників, створення нових робочих місць, надання широкого пакета соціальних сервісів на робочому місці, нарощування фонду оплати праці у балансі підприємств, а також реалізації бізнес-практик чесної конкуренції та встановлення суворого державного контролю за захистом суспільних інтересів. Завдяки цьому в американському суспільстві стало можливим цивілізоване вирішення найгостріших класових суперечностей з подальшим переведенням робочого руху на профспілкові рейки.

З роками подібний формат корпоративної соціальної відповідальності був суттєво розширений за рахунок включення до її пріоритетних цілей реалізації різного роду екологічних програм і проєктів, що призвело до виокремлення в її структурі самостійного сегмента корпоративної екологічної відповідальності. В цілому вона характеризується на сьогодні мінімальним рівнем державного втручання в екологічну діяльність бізнес-структур і створенням для останніх з боку держави цілої низки мотиваційних стимулів (насамперед закріплених на законодавчому рівні податкових пільг і заліків) щодо впровадження інноваційних рішень у царині захисту навколишнього середовища та пом'якшення антропогенного навантаження на довкілля. Інакше кажучи, корпоративна соціальна відповідальність корпорацій США у більшості випадків ініціюється самими бізнес-структурами, розглядається ними як один із напрямів соціальної діяльності та

виходить далеко за формальні рамки законодавчих вимог у сфері взаємовідносин фірм зі своїми стейкхолдерами.

Попри широку трансляцію загальної лінії корпоративної соціальної відповідальності компаній США на власні зарубіжні дочірні компанії, не всюди вони знаходять свою практичну імплементацію. Зокрема, на тлі 100 %-го використання материнськими підрозділами компаній США відновлювальних джерел енергії, останні застосовуються лише у 7 % їх зарубіжних дочірніх фірм [9, с. 156].

Англосаксонська модель корпоративної екологічної відповідальності активно реалізується на сьогодні і у Канаді, підприємства якої за один лише 2019 р. витратили на реалізацію екологічних програм і проєктів 21,1 млрд дол. США. З цієї суми близько 40 % (8,9 млрд) були вкладені у захист навколишнього середовища, а решта 12,1 млрд — в управління ресурсами. Загалом же, станом на тепер 9 з 10 компаній цієї держави щорічно здійснюють капіталовкладення щонайменше в один напрям, що має стосунок до захисту довкілля [19, с. 1]. Варто також додати, що корпоративні екологічні витрати, згідно з домінуючими на сьогодні методологічними підходами включають, з одного боку, операційні витрати (заробітна плата та оборотні кошти), а з другого — капітальні витрати (витрати на придбання основних фондів — машин і технологічного обладнання). Наприклад, у Канаді майже 60 % загальних екологічних витрат корпоративного сектору припадає саме на операційні екологічні витрати з варіацією даного показника від мінімального значення 42 % у нафтогазовій промисловості до максимальних 90 % у лісозаготівлі (рис. 2).

У 2019 р. майже 55 % загальних корпоративних витрат на боротьбу з забрудненням повітря у країні було спрямовано на програми зменшення рівня забруднення та контроль за станом довкілля, а решту — на запобігання його забрудненню. При цьому спостерігаються доволі глибокі міжсекторальні асиметрії у структурному розподілі корпоративних екологічних витрат на зазначені цілі: у той час як хімічна промисловість 25 % своїх витрат спрямовує на управління процесами забруднення повітря та контроль його стану, у секторі виробництва пластмас та гумових виробів майже 80 % витрат йде на скорочення викидів CO₂ та контроль за рівнем забруднення довкілля, а решта — на реалізацію екологічних заходів профілактичного характеру [19, с. 3].

Подібну структуру екологічних витрат бачимо і у випадку управління стічними водами, коли 58 % їх загальної суми щорічно спрямовується на очищення води, а 42 % — на запобігання забруднення водних ресурсів і басейнів. Варто додати, що найбільшу частку витрат, спрямованих на зменшення та контроль забруднення води, має нині паперова промисловість Канади (92 %), далі йде розподіл природного газу (90 %) і нафтогазовидобувна промисловість (61 %) [19, с. 3], що відображає по суті специфіку виробничої діяльності компаній даних секторів канадської промисловості.

Нарешті, *азійська модель корпоративної екологічної відповідальності* матеріалізує у собі, з одного боку, унікальні риси економічного і соціального прогресу держав азійського мегарегіону, а з другого — універсальний характер переходу компаній корпоративного сектору до сталого і соціально відповідального бізнесу. Не можемо скидати з рахунків і вищою мірою фрагментарність соціально-економічного простору Азії, де зливаються воедино настільки відмінні національні моделі соціально-економічного розвитку (Японії, Китаю, Індії, В'єтнаму, Малайзії,

Таїланду та ін.), що стає практично неможливим виокремлення якоїсь однієї варіації сформованої тут культури корпоративної екологічної відповідальності. Наприклад, у В'єтнамі 62 % представників топ-менеджменту 500 найбільших бізнес-структур переконані у виключній важливості у своїй діяльності заходів корпоративної соціальної відповідальності, тоді як малий і середній бізнес (який становить 96 % в'єтнамської економіки) практично не приділяє жодної уваги даному питанню; у Японії 99 % усіх зареєстрованих компаній щорічно публікують нефінансову звітність у сфері соціальної й екологічної відповідальності [8, с. 144, 145], яка сприймається місцевими компаніями найсерйознішим чином, особливо в частині реалізації принципів етичного підприємництва, охорони довкілля, використання у виробництві лише екологічно чистих технологій, суворого дотримання екологічного законодавства тощо.

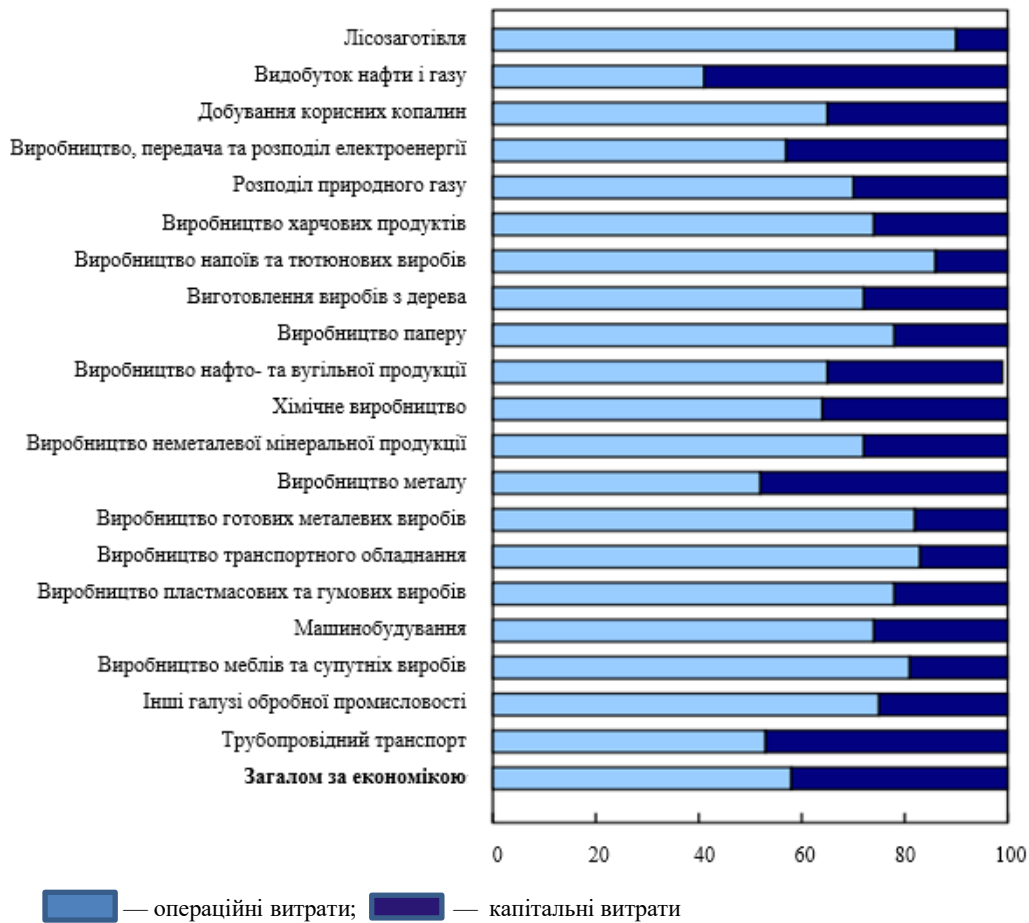

Рис. 2. Структурний розподіл витрат компаній корпоративного сектору Канади на охорону навколишнього середовища за категоріями витрат і секторами економіки у 2019 р., % загального підсумку

Джерело: побудовано авторкою за даними [19, с. 2].

З урахуванням же стрімкого перетворення в останні два десятиліття азійського регіону у новий глобальний центр економічного суперництва та значно меншої схильності місцевих бізнесменів і політиків до імплементації інтернаціонально апробованих зразків корпоративної відповідальності є всі підстави стверджувати про органічне доповнення (а почасти і трансформацію) азійською моделлю екологічної відповідальності компаній її класичних зразків в особі європейської та американської моделей. Значною мірою цьому сприяють, до речі, ключові засадничі принципи конфуціанської етики (людинолюбство, гуманізм, колективізм, повага до підлеглих, шанування старших тощо), які, як ми знаємо, задають загальну траєкторію розвитку бізнесової етики у сучасних азійських державах.

Отже, головні риси азійської (головно китайської) моделі корпоративної соціальної відповідальності випливають, з одного боку, з органічного симбіозу окремих елементів її західних і східних зразків, а з другого — з поєднання чинників досягнення власне високої динаміки економічного прогресу та моральної й етичної поведінки економічних суб'єктів як основи корпоративної культури і базових принципів східного менеджменту. Ключові векторні мегатренди її розвитку у глобальних умовах пов'язані з кількома варіативними підходами: по-перше, розвитком екологічних ініціатив самих азійських корпорацій. Останні, функціонуючи у кордонах національних економік відповідних держав, орієнтуються, головним чином, на локальні умови «озеленення» бізнес-діяльності, у яких екологічний аспект ще не досягнув рівня держав «золотого мільярду».

Усі ми на сьогодні бачимо і доволі ефективне адаптаційне пристосування інтернаціоналізованого азійського бізнесу до чинних екологічних параметрів економік приймаючих держав. Тож якщо йдеться про країни, що розвиваються (наприклад Африки), то локалізовані на їх території китайські корпорації функціонують на принципах невтручання у місцевий державний суверенітет та слабкої орієнтації на дотримання суворих екологічних стандартів ведення господарської діяльності. Натомість динамічне розширення економічної присутності китайських корпорацій на ринках розвинутих держав світу (Північної Америки чи Європи) дедалі більшою мірою спонукає їх до впровадження західних зразків корпоративної екологічної відповідальності з метою демонстрації власної доброчесності у питаннях «озеленення» своїх фінансово-господарських операцій, здійснюваних на території розвинутих ринків.

Висновки. Завдяки реалізації практик екологічної відповідальності незалежно від конкретної моделі, які вони представляють (європейську, англосаксонську чи азійську) корпоративні бізнес-структури дедалі більшою мірою залучаються до процесу формування глобального спільного надбання (*англ. global commons*). Воно може розглядатись як у вузькому, суто екологічному вимірі, так і у більш широкому форматі сталого розвитку світового господарства, широко обговорюваному нині на інституційному майданчику ООН у контексті реалізації Цілій розвитку тисячоліття. Різномірний доступ різних верств світового населення до корпоративно-екологічного компоненту глобального спільного надбання вже у найближчі десятиліття породить якісно нові види економічних суперечностей і конфліктів, «ембріональні» форми яких можна бачити вже сьогодні: міждержавні суперечності навколо вуглеводневих квот, водні війни, міграційні конф-

лікти тощо. За таких умов доступ економічних суб'єктів різної національної належності до корпоративно-екологічного компоненту глобального спільного надбання стане у найближчій перспективі не просто політичною програмою, а міцними ціннісними підвалинами формування якісно нової — екологічної — ідеології глобального економічного розвитку як його центрального мейнстриму.

Література

1. Грішнова О. А., Міщук Г. Ю., Олійник О. О. Соціальна відповідальність у трудових відносинах: теорія, практика, регулювання ризиків. Монографія. Рівне. НУВГП, 2014. 216 с.
2. Ситник Й. С., Юрченко Г. М. Актуалізація концепції корпоративної соціальної відповідальності в моделі економічного розвитку України. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/189/181>
3. Bennett S. Corporate Social Responsibility (CSR) Statistics 2022 — Everything You Need to Know. WebinarCare, December 4, 2022. URL: <https://webinarcare.com/best-corporate-social-responsibility-software/corporate-social-responsibility-statistics/>
4. Скібіцький О. М. Соціальна відповідальність бізнесу, менеджерів і виконавців. URL: <https://jrnlnau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/293>
5. Урусова З. П. Моделі корпоративної соціальної відповідальності підприємств та одциальність їх використання в умовах змiнного середовища Підприємництво та iнновацiї. 2019. Вип. 10. С. 94–98. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/240/232>
6. Commission of the European Communities. Green Paper. URL: <http://eur-lex.europa.eu>
7. Environmental protection expenditure accounts. Eurostat. Statistic Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_protection_expenditure_accounts#Key_indicators_for_environmental_protection
8. Силова Е. С. Азиатский опыт реализации социальной корпоративной ответственности. *Экономические науки*. 2021. Вып. 72. С. 143–149.
9. Даньшина В.В. Зарубежный опыт реализации социальной ответственности бизнеса. 2017. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-realizatsii-sotsialnoy-otvetstvennosti-biznesa>
10. Колот А. М. Корпоративна соціальна відповідальність: сучасна філософія, проблеми засвоєння. *Економіка України*. 2014. № 3 (628). С. 70–82. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32615153.pdf>
11. Щепиліна А. К., Бочарова Н. А. Підходи до концепції корпоративної соціальної відповідальності. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/388.pdf>
12. Теория и практика корпоративной социальной ответственности; науч. ред. Е. В. Нехода. Томск, 2015.
13. Корпоративная социальная ответственность в Европе: что нужно знать предпринимателю, выходящему на европейские рынки. URL: [http:// permtp.ru/upload/iblock/58c/kso.pdf](http://permtp.ru/upload/iblock/58c/kso.pdf)
14. The Ultimate List Of Charitable Giving Statistics For 2022. Looking for the latest charity giving stats and trends? We've got you covered. NP Source. URL: <https://nonprofitsource.com/online-giving-statistics/>
15. Total renewable water resources — The World Factbook — CIA. URL: <https://www.nationsencyclopedia.com/WorldStats/CIA-Total-renewable-water-resources.html>
16. File: National expenditure on environmental protection by institutional sector and as percentage of GDP, EU-27, 2006–2021 (EUR billion and % of GDP).png. Eurostat. Statistic Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File: National_

expenditure_on_environmental_protection_by_institutional_sector_and_as_percentage_of_GDP_EU-27_2006%E2%80%932021_(EUR_billion_and_%25_of_GDP).png

17. 2022 EPI Results. URL: <https://epi.yale.edu/epi-results/2022/component/epi>

18. Environmental expenses in France from 2010 to 2019, by segment(in billion euros). Statista. The Statistic Portal. URL: <https://www.statista.com/statistics/991761/environmental-expenses-france-by-segments/>

19. Environmental protection expenditures by businesses, 2019. Monday, March 28, 2022. URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/daily-quotidien/220328/dq220328b-eng.pdf?st=woqVkTX2>

References

1. Grishnova O., Mischuk G. Oliynik O. (2014) Sotsialna vidpovidalnist u trudivih vidnosinah: teoria, praktika, reguluvanna rizikiv. [Social responsibility in labor relations: theory, practice, risk regulation]. Monograph. Rivne. NUVHP. — 216 p.
2. Sytnik Y., Yurchenko G. (2021) Fktualizatsia kontseptsii korporativnoi sotsialnoi vidpovadalnosti v modeli oekonomichnogo rozvitku Ukraini. [Updating the concept of corporate social responsibility in the economic development model of Ukraine]. *Economy and society*. Issue 24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/189/181>
3. Bennett S. (2022) Corporate Social Responsibility (CSR) Statistics 2022 — Everything You Need to Know. WebinarCare, December 4. URL: <https://webinarcare.com/best-corporate-social-responsibility-software/corporate-social-responsibility-statistics/>
4. Skibitskiy O. Sotsialna vidpovidalnist biznesu, menedgeriv i vikonavtsiv. [Social responsibility of business, managers and performers.] URL: <https://jrnlnau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/293>
5. Urusova Z. (2019) Modeli korporativnoi sotsialnoi vidpovadalnosi pidpriemstv ta dotsilnist ih vikoristanna v umovah zminnogo seredovischa [Models of corporate social responsibility of enterprises and the expediency of their use in the conditions of a changing environment] *Entrepreneurship and innovation*. Vol. 10. P. 94–98. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/240/232>
6. Commission of the European Communities. Green Paper. URL: <http://eur-lex.europa.eu>
7. Environmental protection expenditure accounts. Eurostat. Statistic Explained. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_protection_expenditure_accounts#Key_indicators_for_environmental_protection
8. Silova E. (2021) Aziatskiy opit realizatsii sotsialnoy korporativnoy otvetstvennosti. [Asian Experience in Implementing Corporate Social Responsibility]. *Economic sciences*. Issue. 72. S. 143–149.
9. Danshina V. (2017) Zarubegniy opit realizatsii sotsialnoy otvetstvennosti bisnesa [Foreign experience in the implementation of social responsibility of business] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-realizatsii-sotsialnoy-otvetstvennosti-biznesa>
10. Kolot A. (2014) Korporativnaya sotsialnaya vidpovidalnist: schasna filisofia, problem zasvoenna. [Corporate Social Vitality: Current Philosophy, Problems of Assimilation] *Economy of Ukraine*. No. 3 (628). pp. 70–82 URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32615153.pdf>
11. Schepilina A., Bocharova N. Pidhody do kontseptsii korporativnoy sotsialnoi vidpovadalnosti [Approach the concept of corporate social viability] URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/388.pdf>
12. Teoriya i praktika korporativnoy sotsialnoy otvetstvennosti [Theory and practice of corporate social responsibility] / scientific. ed. E. V. Nehoda. Tomsk, 2015.

13. Korporativnaya sotsialnaya otvetstvennost v Evrope: chto nugno znat predprinimatelu, vihodyaschemu na evropeyskie rinki [Corporate social responsibility in Europe: what an entrepreneur needs to know when entering European markets]
URL: [http:// permtp.ru/upload/iblock/58c/kso.pdf](http://permtp.ru/upload/iblock/58c/kso.pdf)
14. The Ultimate List Of Charitable Giving Statistics For 2022. Looking for the latest charity giving stats and trends? We've got you covered. NP Source. URL: <https://nonprofitssource.com/online-giving-statistics/>
15. Total renewable water resources — The World Factbook — CIA. URL: <https://www.nationsencyclopedia.com/WorldStats/CIA-Total-renewable-water-resources.html>
16. File: National expenditure on environmental protection by institutional sector and as percentage of GDP, EU-27, 2006–2021 (EUR billion and % of GDP).png. Eurostat. Statistic Explained. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File: National_expenditure_on_environmental_protection_by_institutional_sector_and_as_percent age_of_GDP,_EU-27,_2006 %E2 %80 %932021_\(EUR_billion_and_ %25_of_GDP\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:National_expenditure_on_environmental_protection_by_institutional_sector_and_as_percentage_of_GDP,_EU-27,_2006%E2%80%932021_(EUR_billion_and_%25_of_GDP).png)
17. 2022 EPI Results. URL: <https://epi.yale.edu/epi-results/2022/component/epi>
18. Environmental expenses in France from 2010 to 2019, by segment(in billion euros). Statista. The Statistic Portal. URL: <https://www.statista.com/statistics/991761/environmental-expenses-france-by-segments/>
19. Environmental protection expenditures by businesses, 2019. Monday, March 28, 2022. URL: [https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/daily-quotidien/220328/dq220328b-eng.pdf? st=woqVkJTX2](https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/daily-quotidien/220328/dq220328b-eng.pdf?st=woqVkJTX2)